

FAGYÖNGY

GYÓGYNÖVÉNY, DÍSZCSERJE, GYOMNÖVÉNY?

Fagyöngy... ha ezt hallják az emberek, többnyire a karácsony jut eszükbe. Csókok, esetleg aranyarlók, druidák, a haladóbb szelleműeknek még az is beugrik, hogy gyógynövény. Na jó, de mi van akkor, ha az ember mondjuk nem druida, hanem faápoló, vagy parkfenntartással foglalkozik? Vagy csak simán erdész? És ha növényvédős?

Mert a fagyöngy attól függően valami, hogy honnan nézzük. És ez több dologra igaz, semmint elsősre gondolná az ember, de a fagyöngyre aztán különösen az. A virágkötők a karácsonyi alapanyagot látják benne: ott van minden adventi koszorún, kopogtatón vagy ajtódíszben. Aki a gyógynövényekre esküszik, az tudja, hogy ajánlják magas vérnyomásra, érrendszeri megbetegedésekre, visszerre. És akkor jöjjenek az erdészek: „jajazsak-fagyöngy”, meg „fagyöngyész”.
Amikor gyomnövény

Amikor gyomnövény

Pillantsunk erre a növényre most a faápoló szemével. Egy olyan faápoló szemével, aki azért növényvédős is, mert a kettőt nehéz elválasztani egymástól. És máris jön egy új nézőpont, miszerint a fagyöngy egy gyom-

növény. Hogy is szól a meghatározás? Tér-élősködő. Magyarul, ott nő, ahol nem kelle- ne. És igen, elvonja a növényeinktől a vizet, a tápanyagot, a fényt, azaz az életteret. El- nehezíti a fák ágait, törésveszélyessé teszi a koronát. A fatestbe behatoló szívógyökerei megváltoztatják az edénnyalábok lefutá- sát, beavatkozva ezzel a fa statikájába. Merthogy a fagyöngy ezt teszi.

A magja egy kismadár hátuljának vagy elejé- nek köszönhetően kerül fel a fák koronájába. Van olyan madárka, aki szívesen fogyasztja a termését, a mag végighalad az emésztőcsa- tornán, és végül a madarunk elpötytyenti egy fa kérgére, kéregpedésébe. És mindjárt egy kis trágya is érkezik vele. Van úgy is, hogy a termést nem eszi meg senki, csak próbálkozik vele valamelyik szárnyas, és a mag körüli ragacsos anyag rátapad a csőré- re, amit aztán odadörzsöl egy ághoz, hogy

megszabaduljon tőle, és a fagyöngyünk ma- gocska máris ott van, ahol lenni szeretne: egy jól megtermett fa koronájában.

Ami ezután történik, az egészen elképesz- tő: a mag kicsírázik! Ebben elsősre nincs semmi extra, de ha belegondolunk, hogy nem az erdő talajában játszódik le a folya- mat, hanem egy fa ágába kapaszkodva, sok- sok méterrel a földfelszín felett, akkor azért belátható, nem is olyan mindennapi az ilyenfajta csírázás. Mert mi történne egy tisztességes gyököcskével? Szépen elindul- na lefelé, a Föld középpontjának irányába, hogy vizet és ásványi anyagokat vegyen föl a talajból, ezzel táplálva a kicsi magocot. De nem így a fagyöngy! Mert ez a furcsa nö- vény az ágakon csírázik: a gyököcske már az első pillanattól kezdve a fakéreg felé mozdul, fittyet hányva geotropizmusra és gravitációra. A gyökereit befúrja a kéreg

alá, és még annál is mélyebbre, egészen az ágak fa- és hancselemeinek mélységébe. A szívógyökerek ezután vizet és ásványi sókat vonnak el a fától, amiből a fagyöngybokor szerves anyagokat állít elő, azaz fotoszintetizál. A növekedéséhez szükséges alapanyagokat a gazdanövénytől veszi el, de a saját szerves anyagait már ő maga állítja elő. A gyökerei módosultak: képesek megcsapolni, meglopni a gazdanövényt, de a levelek hagyományos módon működnek: zöld szintestjeiknek köszönhetően fotoszintetizálnak és szerves anyagokat állítanak elő, azaz a fagyöngy féllélskődő, félpazsita. A jelenségnek van egy vesztese is, mégpedig a fa, amin a fagyöngy kicsírázik. Ő semmi előnyt nem látja a közös életüknek, ezért lehet nyugodt lelkiismerettel azt mondani, hogy ez bizony élélskődés.

Tehát akkor félig élélskődő, de igazából gymnóvény. Ha jól érzi magát, akkor akár egyméteres bokorrá is képes fejlődni a fa koronáján belül, és ha végiggondoljuk, hogy egy egyméteres bokor mennyi vizet és tápanyagot igényel, akkor könnyen belátható, hogy a fagyöngy milyen jelentős veszteségeket tud okozni egy fának. Különösen drámai a helyzet, ha nem is egy bokorról van szó, hanem egy egész cserjecsopotról, mert a fagyöngy, mint a legtöbb gymnóvény, meglepően szapora. Egy nagyobb fa koronájában akár 10-20 fő is növekedhet. Ilyenkor a megtámadott növény már alig-alig látszik, idővel legyengül, sőt el is pusztulhat.

Egyértelmű tehát, hogy a fagyöngyöt gymnóvényként irtani szükséges. Igen ám, de hol számít gymnóvénynek? Az erdőben, a természetben, ahol (ott)honos, és ugyanannyi létjogosultsága van, mint a fának? Ott ne irtsuk, sőt, hagyjuk békén, hadd gazdagítsa az ökoszisztémákat, hadd színesítse a sokféleséget. Csakhogy! Ott, ahol útban van, például a kertekben, a parkokban, tehát a dísznövényeknél, ott azért föl kell lépni ellene. A fertőzés különösen veszélyes lehet a lágyabb szövetű puhafáknál, mert az ágaik a fagyöngy súlya miatt letörhetnek. Parkolók fásításaiban, utcásorfáknál ez még fontosabb, hiszen ahol gyalogosok, járművek jönnek-mennek a lombkorona alatt, ott végképp nem engedhetők meg a törékeny ágak, a veszélyes fák.

Mikor távolítsuk el, és hogyan

Jó, hát akkor gyomláljuk ki. De hogyan? A fagyöngy sokszor 10-15 méteres magasságban nő egy törékeny, idős fa ágainak a vége felé. Itt nem működik a kapa, a kis sámlis és az acatoló. És itt jönnek képbe a faápolók. A fagyöngymentesítésnél igazából csak rájuk számíthatunk. A fagyöngy irtása, vissza-

A fákon felszaporodó örökzöld vagy fehér fagyöngy (*Viscum album*) bokrai télen már messziről könnyen észrevehetőek

FELEJTSÜK EL AZ IRTÁS SZÓT

Lényeges a visszaszorításukkal kapcsolatban, hogy felejtsük végre el a gymmirtás szót, ugyanúgy a fagyöngyöknél, mint minden más gymnóvény esetében is! Sokkal szerencsésebb a gyomszabályozás kifejezés. Ha egy kis fagyöngybokrocscs megtelepszik valamelyik fán a kertben vagy a gyümölcsösben, ne kapjunk mindjárt kaszáért, kapáért, láncfűrészért. A fagyöngy termése sokféle madarat csalogat a kertbe, felhasználhatjuk évről évre a karácsonyi díszítésekben, és csak úgy önmagában is tud díszíteni a fákon. Alakígtassuk, metszeggessük vissza, hogy ne hatalmasodjon el, ne terhelje meg a fák statikáját. Különösen télen érdemes sokat sétálni a fagyöngyös fa alatt. Hogy miért? Mert mindenki tudja, a fagyöngy alatt szabad a csók! Akkor is, ha faápoló az ember, akkor is, ha növényvédős, és akkor is, ha kertész. Fagyöngyös karácsonyt mindenkinek!

A fehér fagyöngy levelei örökzöldek, tojásdadok, a szár zöld, villás elágazású

szorítása egyfajta metszés. Megvan a sajátos technikája, az összes titkos fortélyja, a veszélyessége, és ebből adódóan az ára is. Merthogy a fagyöngymentesítéshez darus kocsis kell vagy alpintechnika, azaz szakértelem és speciális felszerelés, ami minimum egy tűzoltólétra.

A fagyöngybokor eltávolítására több lehetőség is adódik. Ha a korona külső részein vert tanyát, akkor érdemes az egész ággal együtt megszabadulni tőle, azaz visszavágni a fer-

tőzött ágat. A koronapaláston az ágak átmérője már vékonyabb, így a teljes lemetszéssel is viszonylag kis seb keletkezik, ami könnyen begyógyul, nem odvasodik, és nem rontja a fa statikáját. Ha ugyanakkor egy vastagabb, idősebb ág tövi részéhez közel, vagy a törzsen, a sudáron fejlődik a fagyöngy, akkor az ág teljes levágása már nem feltétlenül jöhet szóba. Ilyenkor szokták a bokrokat kimetszeni az ágakból. Ebben az esetben sokan a sudárból vagy a vázágak

A SZENT FAGYÖNGY

A druidák az ókori kelta társadalom legmagasabb osztályrendjét alkották a nemesekkel együtt, az Alpoktól északra és a Brit-szigeteken élő kelta társadalmakban, egyszerre voltak papok, döntőbírók, gyógyítók és tudósok. Szent növényük a tölgy mellett a rajta élősködő fagyöngy volt. Plinius szerint: „A druidák semmit sem tartanak szebbnek a fagyöngynél, és annál a tölgyfánál, amelyen nő. Tölgyerdőket választanak ki ligetekül, és a fa levelei nélkül semmilyen szertartást nem végeznek. Azt hiszik ugyanis, hogy ami ezen fákon nő, az az égből küldetett, és annak a jele, hogy a fát maga az isten választotta ki. Nagyon ritkán lehet fagyöngyöt lelteni, de mikor találunk, ünnepi szertartást végeznek. Ezt a hold hatodik napján végzik el... Miután megtették a kellő előkészületeket a fa alatti áldozatra és lakomára, egyetemes gyógyítóként üdvözlik a fagyöngyöt, és két olyan fehér bikát vezetnek a helyszínre, amelyek soha nem voltak megkötve. Egy fehér ruhába öltözött pap felmászik a fára, és aranysarlóval levágja a fagyöngyöt, ezt fehér vászonba teszik. Azután feláldozzák az állatokat, és imádkoznak, hogy isten virágoztassa fel a maga ajándékát, és azokat, akiknek juttatta.”

A fagyöngybokrok akár méteres nagyságúak is lehetnek, súlyuk se kicsi. Ekkora teher a törékenyebb ágrendszerű fákon, mint amilyen például a nyár, már komoly veszélyforrás. Ráadásul jelentős mennyiségű vizet és tápanyagot vonnak el a fertőzött fától

A fagyöngy izesülésének helyén az ágak megvastagodnak, sőt gyakran odvasodnak. A statikájuk gyengül, mert az edénynyalábok lefutása, a fatest szöveti felépítése megváltozik, eltér a természetestől. Emiatt a fa törékennyé, veszélyessé válik

fatestéből is kivágnak egy darabot, ami sajnos nagyon nagy sebfelületet okoz. Ezt ugyan lehet és kell is sebzáró anyagokkal kezelni, de még így is gyakori, hogy a sérülés nem heged be, odvasodik, így a fa statikáját lerontja. Adódik a harmadik megoldás, hogy a fagyöngybokrokat tövi részüknél átvágva távolítsuk el. Ilyenkor a fa testébe nem vágunk bele, csak az ág palástjáig vágjuk vissza a fagyöngyöt. Ebben az esetben lényege-

sen kisebb a sebfelület, kevésbé esélyes a korhadás, az odvasodás. Viszont ez a megoldás, sem tökéletes. Előfordulhat, hogy a fagyöngy, mint egy tarra vágott bokor, újra kihajt. Ilyenkor ugyanúgy járunk el, mint a mezei gyomnövényeknél: a kezelést újra és újra megismételjük. Idős fáknál erre háromnégyévenként lehet szükség. Az is előfordul, hogy a fagyöngy nem hajt újra, hanem a fa benővi, rekeszesen elzárja a sebet, és ez esetben szerencsére már nincs szükség újabb kezelésekre. Lehet azzal a megoldással is próbálkozni, hogy a visszavágás környékén serkentsük a hajtásnövekedést, hiszen ez gyorsítja a sebzáródást, a korona regenerálódását. Ezt úgy próbálják elérni, hogy a fagyöngyfertőzés alatti részen egy sekély bemetszést ejtenek, ami serkenti a rejtett rügyek képződését és kihajtását. Végül már csak arról kell szót ejteni, hogy hol fordulhat elő ez a gyomnövény. Magyarországon két fajjal találkozhatunk. A fehér fagyöngy (*Viscum album*) egy örökzöld bokorcska, tojásdad levelei, zöldek, villásan el-

ágzó szára és fehér bogyótermése van. Lombja télen már messziről jól látszik a lombhullató fákon. Ez az a növény, amit klasszikusan fagyöngynek hívnak, és gyógynövényként használják. Elsősorban puhább szövetű fákon telepszik meg. Gyakran fertőzi a nyárfajokat (*Populus sp.*), a hársakat (*Tilia sp.*), általában a juharokon (*Acer sp.*), de előfordul gyümölcsfákon (*Malus sp.*, *Pyrus sp.*), és az sem ritka, hogy fenyőkön találkozunk vele. A sárga fagyöngy, vagy fakín (*Loranthus europaeus*) lombhullató cserje, télen csak a sűrűn álló, villás elágazású hajtásrendszere látszik a kopasz koronákban, de ez is elég feltűnő ahhoz, hogy észre lehessen venni. A szára barnás, fásodó, a bogyótermések élénk-sárgák. Inkább a keményebb fajú fajokon fordul elő, leggyakrabban a tölgy nemzetség (*Quercus sp.*) képviselőit fertőzi, de más növényeken is láthatjuk. Bár a szakirodalom szerint a fagyöngyök többnyire válogatás nélkül megtelepszene szinte minden fafajon.

A képen jól látszik a fagyöngy sötétebb szövetű szívógyökere, az ág megvastagodása, és az is érzékelhető, ahogy az edénynyalábok egyenletes lefutása felborult, összekuszálódott. Ha mindez még be is odvasodik (ahogy a fotón is látható), a fa törésveszélyessé válik

Kaszab László